

Janumkjøt

af

BRUNO THOMSEN

I beskrivelsen til kortbladene Aalborg og Nibe, nordlige del, (D.G.U.s skrifter I række nr. 10, 1905) skriver AXEL JESSEN, at der på bakkelandet sydøst for Lerup ved landsbyen Janum i Øster Svendstrup sogn, Øster Han herred, findes en stor blok af gnejsgranit, kaldet Janumkjøt (fig. 8, side 69). Samme billede genfindes i AXEL JESSEN: Vendsyssels Geologi (D.G.U. V række nr. 2; 1. udgave 1918, 2. udgave 1936). Om blokkens navn siger AUG. F. SCHMIDT i Danmarks Kæmpesten i Folkeoverleveringen (Danmarks Folkeminder Nr. 39, 1933), at ordet kjøt skal være det samme som det gamle jyske ord kyt »lille høj af sammenblæst flyvesand«.

Stenen ligger på en mark og må gennem tiderne have været til ikke ringe gene for ejerne af marken. En plan om at sprænge stenen og anvende skærverne som vejbygningsmateriale var årsag til, at fredningsnævnet for Hjørring amtsrådskreds på foranledning af Dansk Geologisk Forening i 1932 afsagde kendelse om, at Janumkjøt skulle bevares urørt, og at jorden i en omkreds af en meters bredde omkring stenen ikke måtte pløjes eller graves, men henligge græsklædt eller gruslagt. Endvidere bestemtes det, at Dansk Geologisk Forening fik overdraget ejendomsretten til stenen, og at foreningens medlemmer med gæster skulle have adgang til stenen, men derimod ikke almenheden. I erstatning fik ejeren 120 kr.

I 1961 modtog foreningen et brev fra lærer EDM. HØJEN, Skovsgaardsskolen ved Brøvt; han anmodede Dansk Geologisk Forening som ejer af stenen om tilladelse til at grave Janumkjøt fri, eftersom den sandede mere og mere til. En sammenligning med det først publicerede fotografi fra 1905 og et fra 1961 (se fig. 2) viste, at sandflugten havde bevirket, at ca. $\frac{3}{4}$ meter sand var aflejret omkring stenen. Der var således god grund til ikke blot at få dette lag fjernet, men til at foretage en fuldstændig afdækning af stenen, ikke mindst, da dette ville blive foretaget uden udgift for foreningen. Arbejdet skulle udføres af elever fra Skovgaardsskolen og anden frivillig arbejdskraft under ledelse af lærerne EDM. HØJEN og OLAV KJÆRSGAARD.

Dansk Geologisk Forenings bestyrelse vedtog, at sagen burde fremmes, dersom naturfredningsnævnet for Hjørring amt gav tilladelse til fritlægningen. Tilladelsen blev imødekommet og i foråret 1963 afsluttedes arbejdet, idet 1,5–2 meter sand var blevet bortgravet rundt om stenen,

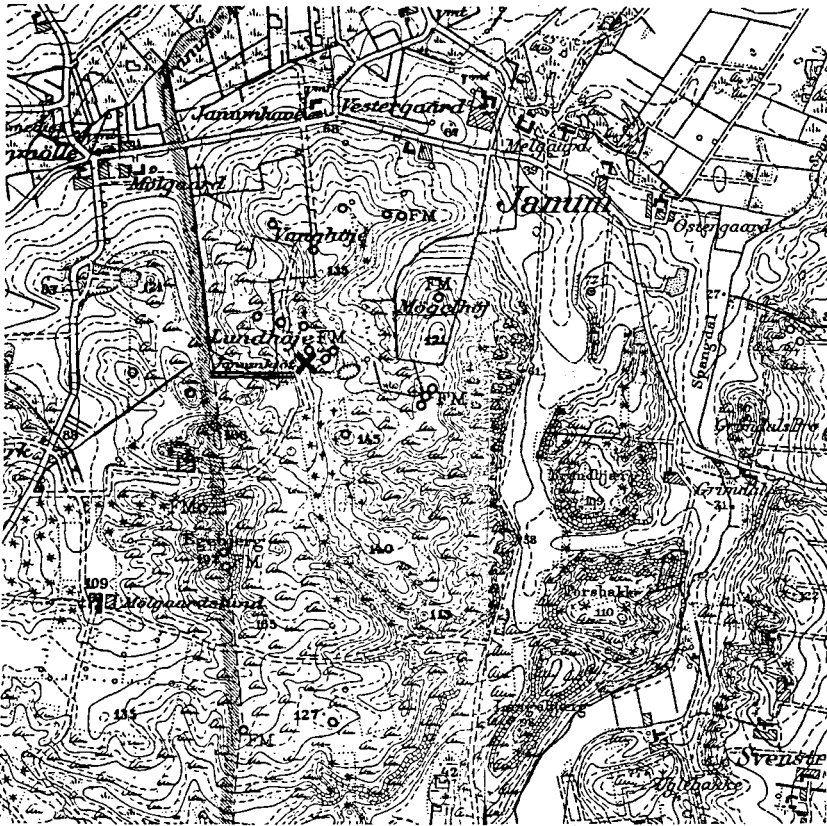

Fig. 1. Kort visende med \times beliggenheden af Janumbjerg; ca. 100 m SV herfor findes Janumbjerg. (Udsnit af målebordsbladene (1:20000) M 1009 og M 1010, reproduceret med tilladelse af GEODÆTISK INSTITUT).

hvorefter terrænet uden om stenen blev planeret, således at blokken falder smukt og naturligt ind i landskabet (fig. 3). Uden om stenen er der sået græs.

Stenen er en af Jyllands største vandreblokke; længden er ca. 7 meter, bredden ca. 4 meter og største højde ca. $3\frac{1}{2}$ meter; omridset er uregelmæssigt femkantet, og overfladen er bevokset med laver. AXEL JESSEN skriver i kortbladsbeskrivelsen, at det er en gnejs-granitblok; i Vendsyssels Geologi, at den består af granit. HÆLGE GRV har besøgt stenen, efter at den er gravet fri og beskriver den således: »Hovedmængden af stenen er en mellem- til grovkornet uregelmæssigt stribet og sliret gnejs med biotit, men forneden på vestsiden af stenen ses et større parti af en mellemkornet ustribet bjergart, væsentlig bestående af kvarts og feldspat med enkelte indeslutninger af gnejs. Denne bjergarts grænse er diffus, og gnejsen nærmest grænsen er rigere på mørke bestanddele end normalt.

Fig. 2. Janumkjøt før fritlægningen. Fotografi fra 1961.

Fig. 3. Janumkjøt efter fritlægningen. Bemærk grænsen mellem den øvre mørkere del, der er bevosket med laver og den nedre lysere del, hvorfra sandet er fjernet. Målestokken er 140 cm. Fotografi fra 1963.

Fig. 4. Janumbikjot. Fotografi fra 1961.

På østsiden af stenen findes en lignende bjergart, der er grå og finkornet og som en ganglignende dannelse gennemskærer gnejsens strukturer.

Ca. 100 meter sydvest for Janumkjot ligger en anden blok kaldet Janumbikjot. Den blev fredet i 1939 og Dansk Geologisk Forening fik også overdraget den. Stenen ligger i en lavning; for at få at vide, hvor stor den var, gravedes 1938 rundt om den med det resultat, at den nu ligger omgivet af vand (fig. 4). Janumbikjot er ca. 6,5 meter lang og ca. 3,5 meter bred; højden kendes ikke. Blokken kan kun fritlægges, hvis et større dræningsarbejde iværksættes. Planer om dette er ikke aktuelle for øjeblikket.

Projektet med at grave Janumkjot fri er forløbet så hurtigt som forholdene gjorde det muligt. Resultatet er blevet meget smukt, og der er god grund til at takke de energiske ophavsmænd til planen, lærerne EDM. HØJEN og OLAV KJÆRSGAARD samt deres hjælpere, eleverne fra Skovgaardsskolen og de landmænd, der har stillet redskaber og arbejdskraft til rådighed. En særlig tak rettes til ejeren af marken, gårdejer JENS NIELSEN, Janumhave, fordi han vederlagsfrit har fundet sig i de ulemper, gravearbejdet har medført.